

KUTADGU BİLİĞ

AHMET KARAGÖZ

Türk dili ve edebiyatının olduğu kadar, Türk kültür tarihinin de en önemli eserlerinden biri olan Kutadgu Bilig, Balasagunlu Yusuf Has Hacip tarafından M. 1069'da Kaşgar'da yazılmıştır. Yusuf Has Hacip bu eserini dönemin Karahanlı hükümdarı Tavgaç Buğra Han'a sunmuştur. İslamî Türk edebiyatının bilinen ilk büyük eseri olan Kutadgu Bilig 6645 beyitten oluşur. Bunun yanında 173 dörtlükten oluşan halk şiiri örneği de eserde yer almaktadır.

Kut sözcüğü hükümdarlığın Tanrı tarafından verilmesi anlamına gelir. İlk Türk devletlerinden itibaren süregelen yönetme yetkisini hükümdarlar "kuttan" almışlardır. Buna göre Kutadgu Bilig "hükümdarlık etme bilgisi" anlamında karşılık bulur. Daha sonraları bu kelimenin genişleyerek kazandığı "saadet" anlamını ikincil anlam olarak görmeliyiz.

Kutadgu Bilig, dört kişi arasında geçen alegorik bir eserdir. Konu ise kut'un elde edilmesidir. Dört ne'î (şeyi) temsil eden konuşanlar şunlardır:

1. Köni törü'yü (doğru yasayı,) temsil eden Kün Togdı adındaki hükümdar;
2. Kut'u (saadeti) temsil eden Ay Toldı adındaki vezir;
3. Ukuş'u (aklı, anlayışı) temsil eden, vezirin Ögdülmiş adındaki oğlu;
4. Akıbet'i (hayat ve dünyanın sonunu, ahireti) temsil eden, vezirin kardeşi Ogdurmuş.

Konuşmalar ikili olarak bu dört kişi arasında geçer. Eserde, üç alegorik şahıs hükümdara iyi bir ülke yönetimi, adalet, otorite gibi konularda bilgi vermektedir.

Doğru yasayı temsil eden Kün Togdı adındaki hükümdar cihanda tanınmış, bilgili, akıllı, düşmanlarını korkutan, gönlü zengin, güvenilir bir hükümdardı. Bu hükümdar devlet yönetiminde yalnız başındaydı. Saadeti temsil eden Ay Toldı adındaki kişi, Kün Togdı'nın veziri oldu ve aralarında çeşitli konularda konularda tartışmalarda bulundular. Bu tartışmaların konusu saadet ile ilgiliydi. Ay Toldı adındaki vezir yaşlanıp hastalanınca oğlu olan, anlayışı temsil eden Ögdürmiş'i çağırdı ve ona son öğütlerini verdi.

*Tilinden çıkarma bu yalğan sözüg,
Bu yalğan sözün er uçuzlar özüg.*

*Ağzından yalan söz çıkarma;
Yalan söz ile insan kendi itibârını düşürür.*

Hükümdar, Ögdürmiş'i sorumluluğuna aldı ve onu yetiştirdi. O da yetişkin hale gelince hükümdarın hizmetine girdi. Birlikte ülke işlerini yoluna koydular. Bir süre sonra hükümdar Ögdürmiş'ten ülke işleri için bir yardımcı istedi ve o da eserdeki dördüncü konuşmacı olan, akıbeti temsil eden Odgurmuş'u tavsiye etti. Hükümdar Odgurmuş'a mektup yazdı ve ona ulaştırılmasını istedi. Odgurmuş ibadetini bırakıp dünya işleri ile uğraşmak istemedi ama sonunda razı oldu ve hükümdarın davetine geldi. Kün Togdı ile konuştu. Bu konuşma bittikten sonra geri gitti. İbadet ettiği yerde vefat etti. Hikâye Kün Togdı ve Ögdürmiş arasında devam etti.

*Sonunda onlar bardı kaldı edgü atı
Yitip bargu ermez atı hurmeti*

Onlar gitti geride iyi adları, yitip gitmeyecek ad ve hümertleri kaldı.

Artık yanlış işleri düzeltip, yoluna koydular. Halk onlara duacı oldu, bundan dolayı onlar gitti iyi adları kaldı. Hikâye bu beyit ile sona ermiştir.

Yusuf Has Hacip'in eserindeki ana teması 'ideal insan'dır. Bu ideal insan olmak için gerekli şeyler dört kişinin karşılıklı konuşmaları sonucu bize aktarılır. Eser kişiyi iki dünyada da mutlu kılmak için gerekli yolu göstermek amacıyla kaleme alınmış bir eserdir. İyi bir yönetim, adalet, doğruluk, hoşgörü, dünya-ahiret ilişkileri, dili iyi kullanmanın yararları, mutluluk vb. konular üzerine konuşulur. İlk Türk İslam Devleti olan Karahanlı Hükümdarına sunulan bu eser, Türk-İslam anlayışı çerçevesinde oluşturmuştur. Eserde, dönemin İslam dünyasında hâkim olan ahlak anlayışı, yaşama tarzı anlatıldığı gibi Türk kültüründeki devlet yönetimi, toplum yapısı gibi milli olan unsurlar öne çıkarılmıştır.

Kutadgu Bilig, devlet idaresinde ortaya koyduğu sistemler ve nasihatlerle gelecek nesillere ışık tutmaktadır, bu nedenle günümüzde okunmaya devam eden başucu eserlerinden biri haline gelmiştir.